

ΠΕΡΙ ΓΛΩΣΣΗΣ

[Ἐκ τοῦ περὶ γλώσσης συγγράμματος τοῦ διαπρεποῦς φίλου τῆς Ἑστίας κ. Πολυλά δημοσιεύομεν τὴν εἰσαγωγὴν, εὐμενῶς παραχωρηθεῖσαν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.]

Κάθε γλώσσα νέα κατάγεται ἀπὸ ἄλλην, ἢ ὁποῖα ἀπὸ τὸ ἀνώτερον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς καλλιιεργείας βαθμηδὸν ἔχει κατακτήσῃ εἰς ἀποσύνθεσιν· τὸ παράγωγον ἐκεῖνο ἰδιῶμα, πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ τὰς ἀπαιτουμένας ιδιότητας διὰ τὴν χρησιμεύσῃ καὶ αὐτὸ ὡς ὄργανον ἀρμόδιον εἰς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας, διατρέχει μακρὸν στάδιον βλαστήσεως καὶ μορφώσεως, ὅπου παθαίνει ἀνεπαίσθητως πολλὰς διαδοχικὰς ἀλλοιώσεις, ὀργανικὰς καὶ φωνητικὰς, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα του, ἀλλὰ εἰς βαθμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν τρόπον τῆς γενέσεώς του· εἰς τὰ ἔθνη, ὅπου ἡ ἐπιδρομὴ, μετὰ τὴν δύναμιν πολιτισμοῦ ἀνωτέρου, καὶ μετὰ τὴν πίεσιν ἰσχυρῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως, ἐκατόρθωσε νὰ ἐξαφανίσῃ, ὁμοῦ μετὰ τὰ ἄλλα, καὶ τὴν ἰθαγενῆ λαλίαν, ἢ γλώσσαν τοῦ κατακτητοῦ, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς διαφορᾶς, ὑποφέρει ἄλλην καὶ ριζικωτέραν ἀπὸ τὰ γένη τοῦ ὑποδουλωμένου πληθυσμοῦ, καὶ παραμορφώνεται εἰς τρόπον ὥστε μόνον ἡ ἀνατομικὴ τοῦ γλωσσολόγου ἔρευνα δύναται, εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ εἰς τοὺς τύπους, νὰ ἀνεύρῃ τὴν καταγωγὴν τῆς· καὶ τοῦτο συνέβη εἰς τὰς περισσότεράς τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν· ἀλλὰ εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα, καθὼς εἶχαν ἴδιον πολιτισμὸν ἀνώτερον, δὲν ἐδέχθησαν τὴν γλώσσαν τοῦ κατακτητοῦ, τὸ νέον ἰδιῶμα, γέννημα καὶ τοῦτο ἀναγκαίως ἀποσυνθέσεως, ἄλλον δὲν εἶχε λόγον τῶν φωνητικῶν καὶ ὀργανικῶν ἀλλοιώσεων, ἢ τὸν κοινὸν νόμον τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς τριβῆς· διὰ τοῦτο εἰς τὴν δευτέραν ταύτην κατηγορίαν, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀκριβῶς παραμόρφωσις, ἀλλὰ φάσις νέα, πολὺ φανερότερα σώζονται τὰ γνωρίσματα τῆς προγονικῆς γλώσσης, — καθὼς τὸ βλέπομεν εἰς τὴν Ἰταλικὴν, μεταξὺ τῶν νεολατινικῶν, — εἰς τὴν Γερμανικὴν καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν. Τὸ πρῶτον εἶδος ὁμοιάζει φυτὸν μετατοπισμένον εἰς ἄλλο κλίμα, τὸ δεύτερον ὁμοιάζει ἀναβλάστημα ἀπὸ ἡμερην παλαιωμένην ρίζαν· τὴν οὐσιώδη αὐτὴν διαφορὰν δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν, εἴτε ἐξετάζομεν γλωσσολογικῶς τὴν ἐξέλιξιν ἑνὸς ἰδιώματος, εἴτε ἱστορικῶς ἐρευνῶμεν τὴν πνευματικὴν του ἀνά-

πτυξιν, διότι, εἰς τὴν πρώτην περίστασιν ἡ γλώσσα, μέσα εἰς ξένον ἔδαφος ἀποκτᾷ νέαν ζωὴν, ριζοβολεῖ καὶ γεννοβολεῖ μετὰ ὀρμὴν σχεδὸν ἀνεξάρτητον, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν, ἀργεῖ νὰ χειραφετηθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, ὥστε νὰ ἐνεργήσῃ ἐλευθέρως.

Ἀλλὰ, ὅσον καὶ ἂν διαφέρουν αἱ δύο αὐταὶ κατηγορίαι ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν των, ὅμως ἔχουν τοῦτο κοινόν, ὅτι ἡ γλωσσικὴ ἐνόησις, πάντοτε ἀποτέλεσμα φιλολογικῆς χρήσεως, συντρίβεται, ὥστε ἡ νεογέννητος γλώσσα διασχίζεται εἰς πολλὰ ἰδιώματα εἰδικά· βεβαίως τὰ ἴδια φυσικὰ, ἱστορικὰ, καὶ ψυχολογικὰ αἷτια δίδουν εἰς ὅλα ἕνα ὅμοιον χαρακτῆρα, πρὸ πάντων εἰς τὴν σύνταξιν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν κλίσειν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποσύνθεσις καὶ ἡ κατόπιν αὐτῆς ἀνάπλασις λαμβάνουν διάφορον τὴν μορφήν εἰς τὰ διάφορα κέντρα τοῦ ἔθνους, καὶ ἀκόμη εἰς τὰ διάφορα κοινωνικὰ στρώματα, καὶ τοιαύτη παραλλαγὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν τοῦ καθενὸς κέντρου ιδιότητα, καὶ ἀπὸ τὴν φυσικὴν μεγαλητέραν ἢ ἀσθενεστέραν ἰκανότητα πρὸς τελεσφόρον ἀνάπτυξιν, ἢ ἀπὸ ἄλλας ἀφορμὰς ἐξωτερικὰς. Ὁ W. Humboldt ἰσχυρίζεται ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν γέννησιν, ἢ σύλληψιν, πρωτογόνου γλώσσης ἐνυπάρχει ἡ δύναμις, ἢ ἡ ἀδυναμία νὰ ἀναπτυχθῇ εὐτυχῶς· τὸ αὐτὸ δύναται τις νὰ εἴπῃ καὶ περὶ τῶν παραγῶγων γλωσσῶν, καὶ περὶ τῶν διαλεκτικῶν ἰδιωμάτων, δηλαδή ὅτι κάποια ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ δυναθῶν ποτὲ νὰ ὑπερνικήσουν τὴν ἀρχικὴν των στεριότητα.

Ἄλλο κοινὸν φαινόμενον παρατηρεῖται εἰς κάθε γλώσσαν νεογέννητον· εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς περίσταν, ἐνῶ ἡ ἀρχαία μένει πάντοτε ἡ ἐπίσημος τοῦ Κράτους, τῆς Λατρείας, καὶ τῆς Ἐπιστήμης, καὶ γίνεται ὄργανον καὶ μέσον συνεννοήσεως μικρᾶς ὀλιγαρχίας, ἐνῶ ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου διαλύονται· τὰ συστατικὰ καλῶς ὀργανωμένης πολιτείας καὶ ἰσοπεδόνεται· κάθε ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὑπεροχὴ, καὶ ξεθωριάζεται· ἡ ἐθνικὴ παράδοσις, ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ προφορικὸς λόγος, αὐτὴ ἡ καθολικωτέρα ἐκφρασις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, καθὼς ἀποκλείεται ἀπὸ τὸν δημόσιον βίον καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, χάνει τὰ ἀφρηρημένα καὶ τὰ σύνθετα νοήματα, καὶ μετὰ αὐτὰ λησμονεῖ καὶ τὸ πνευματικὸν μέρος τοῦ λεκτικοῦ, καὶ, ἐπειδὴ γίνεται κάθε ἡμέραν ὀλιγώτερον ἐπαισθητὴ ἢ ἀνάγκη τῶν λογικῶν σχέσεων καὶ τῶν λεπτῶν συνδυασμῶν, ἀπλουστεύεται ἢ σύνταξις, καταλήγει εἰς τὴν παράταξιν, ὀλιγοστεύουν οἱ τύποι, καὶ ἐξαφανίζονται ὡς ἄχρηστα ποῦ περισσότερα ποῦ ὀλιγώτερα τῶν γραμματικῶν ὀργάνων. Ὄρθως ὑποστηρίζουν οἱ γλωσσολόγοι ὅτι τοιαύτη ἀπλούστευσις προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀναλυτικὴν τάσιν τοῦ νεωτέρου πνεύματος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἄλλην ἀλήθειαν ὅτι εἰς τὴν δυσοργάνωσιν τῆς γλώσσης συντελεῖ σπουδαίως ἡ κατάπτωσις τοῦ ἐνδιάθετου λόγου.

Εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην ζοφεράν περίσταν ἡ γλώσσα καταβαίνει εἰς κατάστασιν στοιχειώδη, ζῆφουτικὴν ζωὴν, ἕως νὰ ἔλθῃ ὁ φωτεινὸς καιρὸς τῆς

ἀναδιοργανώσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ γεννηθῆ ἡ νεωτέρα μορφή της· ἀλλὰ εἰς τὴν τῶντι θαυματουργὸν αὐτὴν ἀνάπλασιν τρία πράγματα ἀπαιτοῦνται· ἔμφυτος εἰς τὴν γλώσσαν ἀρετὴ, ἀγαθὴ φύσις τοῦ λαοῦ, καὶ ἀρόδια περιστάσεις· ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ὄρους ἓνας ἂν λείψῃ, καὶ αὐτὴ ἡ φυσικὴ τῆς γλώσσης ἀναδιοργανώσις εἶναι ἀδύνατος, ἢ, ἂν εἶναι δυνατὴ, κατορθώνεται μόνον μετὰ πολυχρόνιον ζύμωσιν· ἐὰν τὸ ὑλικὸν τῆς γλώσσης μέρος, τὸ λεκτικόν, ἐκτάντησεν εἰς ἐλευσινὴν πενιχρότητα, ἐὰν οἱ τύποι, αἱ ἀρθρώσεις καὶ ὁ ὀργανισμὸς της ὅλος ἔφθασεν εἰς ἀδιάκριτον σύγχυσιν, ὁ εὐρύτερος λαὸς, βοηθούμενος ἀπὸ τὰς εὐτυχέστερας περιστάσεις, δυσκόλως θὰ δυναθῆ νὰ τῆς ἔμφυσῆσιν τὴν ἀνωτέραν ζωὴν, νὰ τὴν πνευματοποιήσῃ· ἐὰν πάλιν οἱ δύο ἐσωτερικοὶ ὄροι ὑπάρχουν, δηλαδὴ τῆς γλώσσης ἡ δύναμις, καὶ ἐθνικὴ συνειδήσις γενναία, ἀλλὰ ἐξωτερικὰ ἐναντιώματα ἀντισταθῶν εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον, ὁ προφορικὸς λόγος δὲν θὰ δυναθῆ νὰ συνενωθῆ ὑπεράνω τῆς φυσικῆς καταστάσεως, θὰ μείνῃ καταδικασμένος μέσα εἰς τὸν στενὸν κύκλον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ τῶν φυσικῶν ἐντυπώσεων. Σημειούμεν τοῦτο, διότι οἱ αὐτοὶ λόγοι, ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ, ἀρχετοὶ ἢ νὰ ἐπιταχύνουν, ἢ νὰ σταματήσουν, ἢ καὶ νὰ ἐμποδίσουν παντάπασιν τὴν αὐτόματον τῆς γλώσσης πορείαν, ἔχουν τὴν αὐτὴν εὐνοϊκὴν ἢ ἔθνηρικὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν της διαμόρφωσιν· ἀπὸ τοῦτο ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον ὅτι ἀνάμεσα εἰς διαφόρους γλώσσας τῆς αὐτῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἀποτινάξουν τὴν βαρβαρότητα, ἀλλὰ ἔλαβαν ἀπ' ἀρχῆς θαυμαστὴν φυσικὴν ἐξημέρωσιν, ἀλλὰ δὲν ἐποχώρησαν πέραν αὐτῆς, ἀλλὰ εὐτύχησαν νὰ διέλθουν βαθμηδὸν ὅλας τὰς περιόδους τῆς ἀναμορφώσεως.

Γλῶσσα προωρισμένη νὰ φθάσῃ βαθμηδὸν εἰς τὸν ἀνώτερον πνευματικὸν τύπον, δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν δευτέραν περίοδον, τὴν ἀναδιοργανωτικὴν, ἰδίως ἂν τὸ ἔθνος εὐρεθῆ εἰς ἐποχὴν ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναγεννήσεως. Τότε φτίνειαι ἰδέαι καὶ ἀνδρικώτερα συναισθήματα, καὶ ἂν ἀναφανοῦν εἰς περιωρισμένον κοινωνικὸν κύκλον, ἀκτινοβολοῦν καὶ μέσα εἰς τὰ ἀκόμη ἀνεξημέρωτα πλήθη, καὶ ἐξυπνοῦν τὴν ἐθνικὴν συνειδήσιν, ἐὰν μάλιστα σχηματισθῆ ἓνα ἢ περισσότερα κέντρα πολιτισμένα, τότε, ὅσο ἐκεῖ μέσα σφοδρότερα λακταρίζῃ ἡ ζωὴ, ὅσο διακριτικώτερα χαρασσεται τὸ ἦθος, ὅσο ἀπὸ ἐνθουσιώδη πεποιθήσιν εἰς τὸν ἐθνικὸν προορισμὸν θερμαίνεται ἡ καρδιά, ἀναπτέρονται ἡ φαντασία, καὶ λεπύνεται ὁ νοῦς, τόσο ἀρθνωτέρα ἀναπτύσσεται καὶ νέας ἀποκτᾷ δυνάμεις ἡ γλῶσσα καὶ μεταφέρεται εἰς πλατύτερον ὄριζοντα· ἀλλὰ ἀκόμη ταχύτερα ἀνθοβολεῖ καὶ καρποφορεῖ μέσα εἰς αὐτόνομον πολιτείαν, ὅπου εἰς τὰς δημοσίας συναθροίσεις γεννᾶται ἡ αὐτοδίδακτος ἀπλαστος εὐγλωττία, καὶ δίδει τόνον καὶ σαφήνειαν εἰς τὸν προφορικὸν λόγον. Ὁ κύριος τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου χαρακτὴρ εἶναι ἡ αὐτόματος ἢ ἀσυναίσθητος δύναμις μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς ἀρ' ἑαυτοῦ του κατορθώνει· βαθμηδὸν ἀπὸ τὰ

συντρέμματα, ὅσα ἔφησεν ἡ ἀποσυνθετικὴ περίοδος, νὰ ἀνοικοδομηθῇ ἰδίωμα νέον· διότι καθὼς αὐξάνουν εἰς τὴν ψυχὴν καθὲ ἡμέραν περισσότερον αἱ πνευματικαὶ καὶ αἰσθηματικαὶ ἀπαιτήσεις, τὸ ἔμφυτον γλωσσικὸν αἰσθηματικὸν προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἐλλείψεις τοῦ προφορικοῦ λόγου, — ὅθεν βλέπομεν τὸ θαυμαστὸν φαινόμενον τῆς ἀραιρέσεως νέων γραμματικῶν ὀργάνων, καὶ νέων κλιτικῶν καταλήξεων, ἐκεῖ ὅπου τὰ ἀρχαιότερα ἔλειψαν ἀπὸ τὸν ἐξαρθρωμένον τῆς γλώσσης ὀργανισμὸν· ἀλλὰ ἐκτὸς τῆς ἀναπλαστικῆς ταύτης ἐργασίας ὁ λαὸς προχωρεῖ εἰς ἄλλην πολὺ σπουδαιότεραν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀληθῆ ἀρετηρικὴν τῆς γλωσσικῆς τελειοποιήσεως. Εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖον ἡ ἐπιστῆμη βεβαιώνει· χωρὶς νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, ὅτι γλῶσσά παράγωγος δὲν δύναται νὰ γεννηθῆ λέξιν νέαν, ἐκτὸς τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν καθαρὰν μιμητικὴν ὀνοματοποιίαν ἢ δημιουργικὴ αὐτὴ ἰδιότης ἐδόθη μόνον εἰς τὰς αὐτογενήτους λαλιάς, καὶ τούτων ἡ γένεσις καὶ ἡ μόρφωσις μένει πάλιν μυστήριον διὰ τὴν ἐπιστῆμην. Ἀλλ' ἐὰν λείπει αὐτὴ ἡ ἀρχικὴ δύναμις ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, σώζονται ἀλλοι, δύο φυσικαὶ μέθοδοι, ἰκαναὶ νὰ ἐπεκτείνουν ἐπ' ἄπειρον τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς γλώσσης. Ἡ μία, καθαρῶς πνευματικὴ, ἐγκείται εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν, εἶναι τὸ κυριώτερον προσὸν τῆς ἀνθρωπίνης λαλιᾶς, ὁμοιοειδῆς μετὰ τὴν πρώτην γλωσσοπλαστικὴν δύναμιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπήγασαν ὅλα· αἱ πρωτόπλαστοι μῆτραι. Καθὲ λέξις ἀπ' ἀρχῆς ἐγεννήθη ὡς σημεῖον εἴτε ἐνός καὶ μόνου ἀντικειμένου, εἴτε μιᾶς καὶ μόνης ἰδιότητος, εἴτε μιᾶς καὶ μόνης ἐνεργείας, κατόπιν κατὰ νόμον φυσικόν, ὅπου συντρέχουν καὶ τὸ ὀρμέμφυτον ἢ τὸ πνεῦμα, ἡ σημασίαν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων μεταφέρεται εἰς τὰ νοητὰ, ὥστε ἡ λέξις γίνεται βαθμηδὸν ἰκανὴ νὰ ἀντιπαραστήσῃ εἴτε λογικῶς εἴτε εἰκονικῶς εἴτε συμβολικῶς πολλὰ καὶ διάφορα ἀνάλογα ἢ συγγενῆ νοήματα, πολλὰς καὶ διαφόρους πνευματικὰς ἢ αἰσθηματικὰς σχέσεις καὶ ἀποχρώσεις· ἡ ἱστορία τῶν νεωτέρων γλωσσῶν μαρτυρεῖ πόσον εἶναι ἀνεξάντλητος ἡ πηγὴ αὐτὴ καὶ πόσον ἐσφαλμένη ἡ πρόγνωσις περὶ τῆς ἰκανότητος μιᾶς γλώσσης ἀπὸ τὸ λεκτικόν της, ἐνόσω αὐτὴ εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς ἀκαλλιέργητον κατάστασιν. Ἡ δευτέρα μέθοδος, τὴν ὁποίαν θὰ ὀνομάσωμεν ὀργανικὴν, συνίσταται εἰς τὴν ἰδιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει καθὲ γλῶσσα, ποῖα περισσότερον ποῖα ὀλιγώτερον, νὰ γεννοβολήσῃ μέσ' ἀπὸ τὰς πρωτοτύπους λέξεις παράγωγα καὶ σύνθετα· ποικίλα τῆς ἀρχικῆς καταλήξεως μεταβολαὶ χρησιμεύουν νὰ τροποποιήσουν τὴν πρώτην τῆς λέξεως σημασίαν, νὰ δηλώσουν νέας ἰδιότητας καὶ νέας κατηγορίας ἢ σύνθετος πάλιν λέξις γίνεται σημεῖον νέας ἰδέας συνθέτου, εἰς τὰ ὀνόματα περιορίζει ἢ ἐπεκτείνει ἢ διαβαθμίζει τὴν ἰδιότητα, εἰς τὰ ῥήματα τὸ πάθος ἢ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τοῦτο κατορθώνεται μετὰ θαυμαστὴν ἀκρίθειαν καὶ διαφάνειαν, εἰς τὰς καλῶς ὀργανισμένας γλώσσας, ὅπου τὰ μὲλη τῆς συνθέτου λέξεως δὲν εἶναι μηχανικῶς συγκαλλημένα, ἀλλὰ ὀργανικῶς συγχωνεύονται.

Ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ ἐξαισία χαρι-

σηματα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ἐνός λαοῦ, εἰς τὴν ἀκόμη φυσικὴν του κατὰστασιν, ὅσο ἡ διάνοια φαίνεται ἐρημος ὑψηλοτέρων ἰδεῶν, τόσο ζωντανότεροι εἶναι ἡ καρδιά καὶ ἡ φαντασία, καὶ αἰσθάνονται τὴν ὁρμὴν νὰ ἐκφράσουν χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ ἡ σκέψις, τὴν ἀρνήν ἀντιληψίν τῶν ἐσωτερικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν· τότε ἀναβράζει, ὡς ἀπὸ ἀθλόωτον πηγῆν, ἡ αὐτόματος ποιήσις· τὸ ἔθνικόν πνεῦμα εἰς τὴν παροιμίαν καὶ εἰς τὰ ρητὰ περικλείει μὲ θαυμαστὴν συντομίαν τὰ στοιχειώδη διδάγματα τοῦ πρακτικοῦ βίου, δοξάζει τὴν ἀρετὴν καὶ στηλιτεύει τὴν κακίαν· εἰς τὸ παραμῦθι διερμηνεύει συμβολικῶς τὴν παιδικὴν ἰδέαν ὅπου ἔχει τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, εἰς τὸ τραγοῦδι τὸ ἀνώτερον αὐτὸ ξεψέλλισμα τῆς ψυχῆς, ἀπομνημονεύει καὶ μεγαλοποιεῖ τὰς μυθικὰς καὶ τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις, ἢ ἀφελῶς εἰκονίζει τὴν ἄμεσον τῶν φυσικῶν ἐμφανίσεων αἰσθησιν, ἢ περιπαθῶς ἐκφράζει τὰ τρυφερά καὶ τὰ πένθημα αἰσθημάτων. Αὐτὰ αἰ πρώτα ἀπαρχαί τῆς πλαστικῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ, αὐτὰ τὰ πρώτα σπέρματα, ὅθεν εἰς τὸ μέλλον θὰ βλαστήσῃσιν ὅλα τὰ διάφορα τῆς *Ποιήσεως* εἴδη, ἐμφανίζονται πλουσιώτερα καὶ εὐγενέστερα ἐκεῖ ὅπου τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους ἐδοκίμασαν μέγχα παθήματα καὶ ἀγῶνες γενναῖοι. Εἰς αὐτὰ τὰ φανταστικὰ πλάσματα φαίνεται ὅτι ὁ νοῦς τῆς κοινωνίας ἔγεινεν ἤδη ἱκανὸς νὰ ἀραιρευθῆ ἀπὸ τὴν πραγματικότητά τῆς καθημερινῆς ζωῆς διὰ νὰ θεωρήσῃ ἀντικείμενα φύσεως καθολικωτέρας, ὥστε ἀναγκάως καὶ ἡ γλῶσσα ἀναβαίνει εἰς σταθμὴν ἀνώτερον, ὅπου κάποια τάξις καὶ κάποια ἐνότης τὴν διακρίνει ἀπὸ τὸν ἀπολυμένον καὶ ἀκατασκευάστον τρόπον τῆς συνηθισμένης ὁμιλίας· τότε ὡς ὄργανον πλαστικώτατον τῆς ἐμπνεύσεως εὐρίσκειται ὁ *στῆχος*, μὲ ρυθμὸν τόσον ἀρμόδιον εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης, ὥστε τὸ πρωτόπλαστον ἐκεῖνο μέτρον συνήθως εἶναι προωρισμένον νὰ μείνῃ εἰς τὰς ἐρχομένας τῆς γλώσσης περιόδους πρότυπον ἄφθαρτον τοῦ ποιητικοῦ λόγου. Καὶ τὰ πρώτα αὐτὰ σημεῖα τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας εἶναι τόσον χαρακτηριστικὰ ὥστε, ἂν συμβῆ διὰ λόγους αἰουσιόδηποτε νὰ μὴ ἐπακολουθήσῃ ἀνάλογον τὸ μέλλον, αὐτὰ καὶ μόνον θαυμάζονται ὡς φωτεινὰ μαρτύρια γλωσσικῆς δυνάμεως καὶ καλλιτεχνικῆς ἰκανότητος. Ἀλλὰ εἰς αὐτὴν τὴν περίωδον θαυμαστῆς φυσικῆς γονιμότητος, πρὸ πάντων εἰσχωροῦν εἰς τὴν γλῶσσαν ξενόφωνα στοιχεῖα, τὰ ὅποια τὴν νοθεύουν, καὶ τὴν παραμορφοῦν, καθόσον πολλὰς φορὰς συμβαίνει, διὰ λόγον ψυχολογικὸν ἀνερευνητόν, ἡ ξένη λέξις νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἰθαγενῆ, ἐὰν καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη εἶναι σημεῖον τῆς αὐτῆς ἰδέας· εἰς τὰς γλώσσας ὅσαι ἔχουν κοινὴν καὶ σύγχρονον τὴν καταγωγὴν, καὶ σχεδὸν ἀνεπαίσθητον τὴν κλιτικὴν μορφήν, τὰ ἀλλότρια ταῦτα στοιχεῖα εὐκόλως ἀφομοιῶνται πρὸς τὸν ὄργανισμὸν τῆς γλώσσης· ἀλλὰ εἰς τὰς γλώσσας ὅσαι ἔχουν ἰδίαν καταγωγὴν, ὡς εἶναι ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ νεοελληνικὴ, ἂν ὄχι ἀδύνατος, δύσκολος εἶναι ἡ συγχώνεσις ξένων λέξεων καὶ ξένων κατα-

λήξεων. Καὶ τοιαύτη νοθευσις περισσεύει, ὡς εἶπαμεν, εἰς αὐτὴν τὴν περίωδον, καθόσον ἡ γλῶσσα εἶναι ἀκόμη ἀφειμένη εἰς τὸν ἑαυτὸν της, ὥστε οἱ πεπαιδευμένοι δὲν φροντίζουν νὰ θέσουν φραγμὸν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ἢ καὶ νὰ τὴν περιορίσουν.

Ἡ χρονικὴ διάρκεια τῶν δύο τούτων περιόδων, τῆς ἀποσυνθετικῆς καὶ τῆς ἀναδιοργανωτικῆς, τυχαίνει νὰ εἶναι μακροτέρα ἢ συντομωτέρα, νὰ ἔχη πολλοὺς ἢ ὀλιγωτέρους σταθμούς, ἀναλόγως καὶ πρὸς τὴν ἰκανότητα τῆς γλώσσης, πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ, καὶ πρὸς τὰς ἱστορικὰς περιστάσεις, αἱ ὅποια δύνανται νὰ διακόψουν τὴν φυσικὴν πρόωδον. ἀλλὰ ἡ γλήγορα ἢ ἀργὰ ἡ στοιχειώδης ἐκείνη γλωσσπλαστικὴ ἐργασία προετοιμάζει τὴν ὕλην εἰς τὴν ἀνωτέραν διχομόρφωσιν, καὶ αὐτὴ ἀρχίζει εἰς τὴν τρίτην περίωδον, τὴν καλλιτεχνικὴν. Εἰς τὰς δύο προηγούμενας περιόδους ἡ γλῶσσα γεννᾶται, ἀναπτύσσεται, καὶ μορφώνεται κατὰ νόμους σχεδὸν ἀποκλειστικῶς φυσιολογικούς, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ αὐναίσθητον, τὸ αὐτόματον, ἡ ἀναγκαιότης· εἰς τὴν τρίτην περίωδον ἐπιστατεῖ πρὸ πάντων ἡ συνειδήσις, τὸ πνεῦμα, ἡ ἐλευθερία, ὅθεν εἰς τὸ ἐξῆς αἰ μεταβολαί, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ὑποβληθῆ ἡ γλῶσσα, θὰ ἔχουν κυρίως τὸν λόγον των εἰς τὴν διανοητικὴν ἐνεργείαν. Τὸ πρῶτον μεταβατικὸν βῆμα ἔχει καμὲ ἡ δημοτικὴ ποιήσις, καθὼς ἔρθησεν εἰς τὰ μεθόρια τῆς Φύσεως καὶ τῆς τέχνης· ἡ ἀνωτέρα πνευματικὴ ἐργασία, ἡ ὅποια προοικονίζεται ἀτελῶς εἰς τὰ ἀπρόσωπα πλάσματα τοῦ λαοῦ, ἀνήκει εἰς τὴν μεγαλοφυάν· ἀλλὰ συνήθως, πρὶν ἐμφανισθῆ ἄτομον, τόσο δημιουργόν, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν τελειότεραν ἐκφρασιν, παρουσιάζονται ἔποχα διχόμεσοι, ὅπου διάφοροι ἐργάται τοῦ λόγου ἐπεξεργάζονται τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν εἰσάγουν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν μορφωσιν, καὶ τὸ στάδιον τοῦτο ἐνδέχεται νὰ περατωθῆ εἰς πολλὰς γενεάς, καθὼς παρατηρεῖται εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, ἐξαιρουμένης τῆς Ἰταλίας, ὅπου μέγα ἀριστοτέχνημα ἀπεκάλυψεν ἀπ' ἀρχῆς ὅλην τὴν δύναμιν τῆς γλώσσης, χωρὶς νὰ προηγηθῆ ἄξια λόγου καλλιέργεια. Ἐὰν πρὸς τελειοποίησιν τῆς γλώσσης συντελεῖ περὶ σσότερον ἡ ἀργοπόρος διάπλασις, ἡ τὸ θαῦμα τῆς ἐξαφνης δημιουργίας, εἶναι ἀμφίβολον ὅπως δῆποτε εἶναι γεγονός ὅτι ὁ γραπτὸς λόγος, ἐὰν εἶναι τὸ ἐξαγόμενον μακροχρονίου ζυμώσεως, γίνεται πλούσιος, πολυμερής, ευκολοκίνητος, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἡ παρέλασις τοῦ χρόνου συνεπιφέρει ἀφεύκτως τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς ἄλλας συγγενεῖς φιλολογίας, λαμβάνει κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα πρὸς βλάβην τῆς ἀτομικότητός του. Ἐὰν ἀπ' ἐναντίας ἔλαβε τὴν πρώτην ζωηφόρον ὠθησιν ἀπὸ τὴν μεγαλοφυάν, γίνεται πρωτοτυπώτερος, πλαστικώτερος καὶ συμφωνότερος πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, ὅθεν καὶ ἀσυμπαθέστερος πρὸς ξένα στοιχεῖα.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο περιστάσεις ἡ συναίσθητος διαμορφωτικὴ ἐργασία, ἂν καὶ διαφέρει κατὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἔκτασιν, ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν μέθοδον. Πρῶτος οὐσιωδέστατος ὅρος αὐτῆς εἶναι ἡ ἐξέυρεσις τοῦ προσφυσέστερου εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ

πνεύματος γλωσσικοῦ στοιχείου ὥστε διὰ τὸ ὁμοίμορφον καὶ εἰς τὸ ὑλικὸν καὶ εἰς τοὺς τύπους νὰ προσφέρεται ἕδαφος στερεὸν εἰς τὰ πλάσματα τῆς τέχνης· ὅθεν μετὰξὺ τῶν διαφόρων διαλέκτων παντοῦ ἐπροτιμήθη ὡς βῆσις τοῦ γραπτοῦ λόγου τὸ ἰδίωμα τοῦ πλέον πολιτισμένου κέντρου, ὅπου ἀνθίσσε ζωντανώτερον ἢ ἐθνικὴ ζωὴ. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ ποιητὴς παραβλέπει κάποτε εἰς τοῦτο τὴν αὐστηρὰν κανονικότητα, ὅταν, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου καὶ διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν γλῶσσαν ὑπεράνω τῆς κοινῆς λαλιᾶς, ἀσπάζεται μίαν τεχνητὴν ἀνωμαλίαν δανειζόμενος ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐθνικὰ ἰδιώματα καὶ λεκτικῶν καὶ τύπων, καὶ σχηματισμούς· ἀλλὰ τὰ ἀλότριά ταῦτα στοιχεῖα, καθὼς συγχωνεύονται καὶ ὁμαλίζονται μέσα εἰς τὴν ρυθμικὴν μελωδίαν, δὲν φαίνονται παράτονα εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ λαοῦ. Δεύτερος ὅρος εἶναι ἡ ἀποκάθαρσις τῆς γλωσσικῆς ὕλης· καὶ εἰς τοῦτο ὀδηγοῦν τὸν ποιητὴν τὸ γυμνασμένον γλωσσικὸν τοῦ αἰσθήμα καὶ ἡ φιλοκαλία· ὁ ποιητὴς ἀνθολογεῖ ὅ τι ἐκλεκτότερον καὶ πνευματικώτερον ἔχει ἡ γλῶσσα. Αὐτὸς μόνος εἶναι ἄξιός νὰ διακρίνῃ μέσα εἰς τὴν ἄμορφον ὕλην ὅ,τι ἐγεννήθη ἀπ' ἀρχῆς βάρβαρον, ἄχαρι, ἀσθενικόν, ἀφωτον, ἄγονον, νεκρογέννητον, ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἡμερον, χαριτωμένον, εὐρωστον, διαφανές, γόνιμον, βιώσιμον, καὶ εἰς τὸ λεκτικὸν καὶ εἰς τὴν φρασεολογίαν· ἀλλὰ τοιαύτη ἐκλογή, ἔργον ὑψίστης ἐμπνεύσεως, ἡ ὁποία προτρέχει τῶν καιρῶν, δὲν ἐπιτυγχάνει πάντοτε καὶ ὀλικῶς, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ πῶς τὰ ἀρχαιότερα καλλιτεχνήματα περιέχουν μέρη ὅπου ἡ γλῶσσα δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ τὰς μετέπειτα μεταβολάς, μένει ἀγέραστος, καὶ ἄλλα ὅπου φαίνονται ἀκόμη τὰ νεκρὰ τῆς βαρβαρότητος ἀπομεινάρια. Τρίτος ὅρος καὶ οὐσιωδέστατος εἶναι νὰ δοθῇ εἰς ὅ,τι ἡ γλῶσσα ἔχει δυνάμει ὅλη ἡ δυνατὴ ἐνέργεια καὶ ἔκτασις· τὰς δύο τῆς γλώσσης ἰκανότητας, τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ὀργανικὴν, καλλιιεργεῖ αὐτομάτως, ὡς εἶδομεν, ἡ καρδία καὶ ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ πάλιν μόνος ὁ ἀληθὴς καλλιτέχνης δύναται νὰ τὰς γονιμοποιήσῃ εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν καθὼς τοῦ τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη νὰ διερμηνεύσῃ νέας ιδέας καὶ νέας συναισθήματα. Κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν οἱ ποιηταὶ δικαίως ὀνομάζονται γλωσσοπλάσται, διότι εὐρύνουν τὰ ὅρια τῆς γλώσσης καὶ ἐὰν τὰ γλωσσικὰ των δημιουργήματα εἶναι ἀβίαστα, τότε ἡ νεόπλαστος λέξις, ὡς ἔχει διαφανῆ τὴν σημασίαν, εἰσάγεται ἀμέσως εἰς τὸν γραπτὸν λόγον καὶ εἰς τὸν προφορικὸν καὶ ἀποτελεῖ ὀριστικῶς ἀναφαιρέτον μέρος τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ.

Συγχρόνως μὲ τὸν ἑμμετρον ποιητικὸν λόγον ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν τὴν τρίτην περίοδον ἡ ἀφελὴς πεζογραφία, ἡ ὁποία ἔχει ὅλας τὰς καλλιτεχνικὰς ιδιότητες, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὸ μέτρον, ἐκτείνει περισσότερον τὴν περιοδολογίαν, ἀπορεύγει τοπικοὺς ιδιωτισμούς, ὅθεν εἶναι πολὺ πλέον ὁμοίμορφος καὶ συμφωνοτέρα πρὸς τὸν προφορικὸν λόγον. Εἶδη αὐτῆς κυριώτερα εἶναι τὰ μικρὰ διηγήματα, καὶ τὰ χρονικά, μικρογραφικὰ ἀρχέτυπα τοῦ μυθιστορηματος καὶ τῆς ἱστορίας τῶν κατόπιν φιλολογικῶν περιόδων.

Ὁ ἀληθινὸς πεζὸς λόγος ἀρχίζει εἰς τὴν τετάρτην τῆς γλώσσης περίοδον, ἡ ὁποία λαμβάνει τὴν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἀνακίνησιν ἀναμορφωτικῶν τῆς κοινωνίας ιδεῶν. Τότε οἱ κήρυκες τῶν νέων δογμάτων, εἴτε πολιτικῶν εἴτε θρησκευτικῶν, ὡς ἔχουν ἀνάγκην νὰ ἐνεργήσουν εἰς ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον κοινωνικὸν κύκλον, παίρνουν ὡς κατάλληλον διαδόσεως μέσον τὴν δημώδη γλῶσσαν, καὶ ἐξαναγκάζουν τοὺς συντηρητικούς, τοὺς φύλακας τῶν ἀρχαίων θεσμῶν, νὰ κατέλθουν εἰς τὸ αὐτὸ πεδίου καὶ νὰ χειρισθῶν τὸ αὐτὸ ὄπλον εἰς τὴν πολεμικὴν των. Τότε πρώτην φορὰν ἡ λαϊκὴ γλῶσσα ἀντηγεῖ καὶ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα, καὶ γράφεται διὰ νὰ πραγματευεῖται θέματα καὶ θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ, ὡς τε ἀνάγεται εἰς τὸ στάδιον τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου καὶ διέργεται κρισιμωτάτην ἐποχὴν. Ἔως τότε ὄργανον ζωντανὸν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μόνον μέσον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς τέχνης καθ' ἑαυτήν, δὲν ἔχει ἀποκτήσῃ τὰς ἄλλας ιδιότητας, ὅσας θέλει ὁ πεζὸς λόγος, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἦναι ἡ ἄμεσος τῆς καθαρᾶς δικνοίας ἐρμηνεία· ἀπορία λεκτικοῦ, ἀτέλεια γραμματικῶν ἀρμῶν, ἀδυναμία καὶ ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας ὁ ποιητικὸς λόγος ἢ προσπερνᾷ ἢ θεραπεύει μὲ τὴν εἰκονικὴν ἀντιπαράστασιν, γίνονται πολὺ ἐπαισθητὰ ὅταν, διὰ νὰ ἐξηγηθῶσι ἀφρημένα καὶ σύνθετα νοήματα, νὰ καθορισθῶν λογικὰ σχέσεις, χρειάζεται ἀκριβεστέρα κυριολογία, συντακτικὴ κατασκευὴ ἰσχυροτέρα, καὶ περιεκτικώτερα περιοδολογία.

Ὅτι γλῶσσα εὐγενὴς δύναται μὲ τὴν πολυμερέςτην ἀνάπτυξιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς νὰ ἐκπληρώσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τῆς καὶ αὐτὸν τὸν προορισμὸν, τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ὅπου ὁ πεζὸς λόγος, ἂν καὶ ἀργά, ἐκαταρτίσθη καὶ ἐτελειοποιήθη θαυμασίως, ὥστε κατόπιν ἐγένει πρότυπον εἰς τοὺς Λατίνους· ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἄγνωστοι ἱστορικὰ περιπέτεια· εἶχαν χωρὶς παντάπασιν ἀπὸ τὴν καταγωγὴν του, ὥστε, καθὼς ὁ πολιτισμὸς του, μὲς παρουσιάζεται αὐτοτελής, ὁμοίως καὶ ἡ γλῶσσα αὐτομόρφωτος, εἰς τὸ διάστημα πολλῶν αἰώνων, ἀνέβη ἀπὸ τὴν ἀπλουστέραν εἰς τὴν συνθετοτέραν ἔκφρασιν. Εἰς ἄλλην, ὅπως ἀντίθετον θέσιν, εὐρίσκονται τὰ ἔθνη, ἐὰν ἀδιάκοπος παράδοσις τὰ συνδέη, πλέον ἢ ὀλιγώτερον, μὲ τὸ παρελθόν· αὐτοῦ τὸ ἀρχαῖον πνευματικὸν κεφάλαιον, ὅσα καὶ ἂν ἐμεσολάβησαν μεταβολαί, καθὼς ἀπετυπώθη εἰς τὰ συγγράμματα, εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑπάρχει ὅλον μέσα εἰς τὴν προγονικὴν γλῶσσαν· ὅθεν, ὅταν οἱ πεπαιδευμένοι θὰ μεταχειρισθῶν τὴν νεωτέραν παράγωγον εἰς ἀντικείμενα καθαρῶς πνευματικὰ, ἐξ ἀνάγκης λαμβάνουν τὸ ἀρμόδιον λεκτικὸν καὶ τὴν καθιερωμένην τῶν ιδεῶν διατύπωσιν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ ἀναγκαία αὕτη συναρμολόγησις ἀρχαίων στοιχείων καὶ νέων θὰ γεννήσῃ δύσκολα προβλήματα εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ λόγου. Καὶ κατὰ πρῶτον ἄλλοι οἱ φωνητικοὶ νόμοι καὶ ἄλλη ἡ μορφολογία τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ τῆς νεωτέρας· βεβαίως πρῶτος ἐπιβάλλεται κανὼν νὰ μὴ παραβιάζεται ἡ φύσις τῆς ζωντανῆς φωνῆς, ἀλλὰ πάλιν

ἡ ἀρχαία λέξις εἰσαγομένη δὲν πρέπει νὰ ἀλλοιωθῆ εἰς βαθμῶν ὥστε νὰ κατανηθῆ ἀγνώριστος, διότι τοῦτο, ἂν ἐγίνετο, θὰ ἦτον ὡς νὰ ἐχωρίζετο τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴν, τὸ σημεῖον ἀπὸ τὴν ἰδέαν· ὅθεν βλέπομεν ὅτι εἰς τὰς νεολατινικὰς γλώσσας οἱ συγγραφεῖς ἐσεβάσθησαν τὸν φθολογολογικὸν τύπον τῆς ἀρχαίας λέξεως, ἂν καὶ ἀσύμφωνον πρὸς τὸν νεώτερον· τοιαύτη παράλληλος παράθεσις δύο διαφόρων φωνητικῶν συστημάτων εἶναι ἐπιστημονικῶς ἄλογος, καὶ καλλιτεχνικῶς ἀσχημὸς, ἀποτελεῖ ἀληθινὸν βαρβαρισμὸν, ὅποιος ποτὲ δὲν ἐπαρουσιάσθη εἰς τὰς προηγουμένας τῆς γλώσσης περιόδους, καὶ δὲν ἐπαρουσιάσθη διότι τῆς ἀσυνειδήτου ἐργασίας τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀποσύνθεσιν προγενεστέρως γλώσσης, καὶ εἰς τὴν ἐπακόλουθον ἀναδιοργάνωσιν, πολὺ διαφέρει ἡ μέθοδος τοῦ λογίου, ὅταν ἐπιχειρῆ νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις τοῦ προφορικοῦ λόγου μὲ τὰ ἐφόδια τῆς προγονικῆς γλώσσης· ὁ μετασχηματισμὸς ἐκεῖνος ἐνεργεῖται βαθμηδόν, διέρχεται διαφόρους φάσεις καὶ μορφὰς ἕως νὰ στερεωθῆ εἰς ἕνα τύπον νεώτερον· ἀπ' ἐναντίας ὅταν ὁ λόγιος ἀναγκάζεται νὰ πάρῃ λέξιν ἀρχαίαν, τὸ πράττει κατ' εὐθείαν καὶ ἀμεσολάβητα, ὥστε μεθοδικὴ ἀπότομος τῆς εἰσαγομένης λέξεως συμμόρφωσις πρὸς τοὺς φθολογολογικοὺς νόμους τῆς νεωτέρας γλώσσης θὰ ἦτον ἀυθαίρετος καὶ βιασμένη· ἂν πράξῃ τοῦτο, δημιουργεῖ πρᾶγμα ἀνύπαρκτον, οὔτε ἀρχαῖον οὔτε νέον· ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχαίαν λέξιν διδεται ἡ νέα μορφολογία, διότι εἰς τὰς νεολατινικὰς γλώσσας, ὡς ἔχουν τὴν κλίσιν σχεδὸν ἀνεπαίσθητον ἢ πολὺ διάφορον τῆς λατινικῆς, θὰ ἦτον ἄλλος βαρβαρισμὸς ἀδικιολόγητος νὰ εἰσαχθῆ μὲ τὴν ἀρχαίαν λέξιν καὶ ὁ λεκτικὸς τύπος καὶ ἡ κλίσις· τὸ πρᾶγμα διαφέρει, ὅταν ἡ παράγωγος γλώσσα, καὶ εἰς τοῦτο ὁμοιοειδεστέρως πρὸς τὴν προγονικὴν, ἐφύλαξε σχεδὸν ἀκεραίαν τὴν κλιτικὴν ἰδιότητα· τότε ὅχι μόνον οἱ φθολογολογικοὶ νόμοι ἀλλὰ καὶ ὁ λεκτικὸς καὶ ὁ μορφολογικὸς τύπος δύναται νὰ διατηρηθῶν χωρὶς νὰ προσβάλλεται τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα καὶ νὰ βιάζεται ἡ φύσις τῆς νεωτέρας γλώσσης.

Ἀλλὰ ἡ σπουδαιτέρα τῶν δύο ἰδιωμάτων διαφορά συνίσταται εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμόν· αἱ ἀρχαῖαι γλώσσαι, ἰδίως εἰς τὰ συγγράμματα τῆς ῥώμου ἡλικίας των, ἀνέπτυσαν εἰς ἄκρον τὸν συνθητικὸν χαρακτῆρα, καὶ αὐτὸς φανερόνεται εἰς ὅλα τὰ πολυειδῆ γραμματικὰ ὄργανα καὶ εἰς τὴν σύνταξιν· αἱ νεώτεραι γλώσσαι, γεννημέναι ἀπὸ διάλυσιν, ἔφθασαν εἰς τὰ τελευταῖα τῆς ἀναλύσεως ὄρια, ὅθεν καὶ ἔχουν ἰσχυροτάτην τὴν γραμματικὴν κατασκευὴν· Ἰδοῦ διατὶ οἱ πρῶτοι πεζογράφοι, μὴ δυνάμενοι νὰ κατασκευάσουν τὸν διαλεκτικὸν λόγον σύμφωνα μὲ τὸν νεώτερον ἀναλυτικὸν τύπον, προσφεύγουν εἰς μέσα μηχανικὰ διὰ νὰ συμμορφωθῶν μὲ τὴν ἀρχαίαν πλοκὴν, καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἤδη ἐπαρητήρησαμεν, ἀποβλέπουν κυρίως εἰς σκοποὺς πρακτικῶς ὀλίγον φροντίζουσιν περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Καλοῦ, περὶ τῆς μορφῆς· ἐκτός τούτου δὲν δύναται ἀπ' ἀρχῆς νὰ ἐξευρεθῆ μία κοινὴ εἰς ὅλους μέθοδος, ὥστε συμβαίνει μεταξύ τῶν συγγραφῶν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς νὰ παρουσιάζωνται πολλὰ διαφορὰ καὶ

ἀνομοιότητες, καὶ εἰς τοὺς τύπους, καὶ εἰς τὸ λεκτικόν, καὶ εἰς τὴν φρασεολογίαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν. Τοιαύτη ἀνωμαλία, πρόξενος ἀνακριθείας καὶ συγχύσεως, γίνεται ψηλαφητῶς ἄτοπος ὅταν ὁ νέος γραπτὸς λόγος, ὡς ἐκρίθη ἤδη ἀναγκαῖος εἰς τὸν δημόσιον βίον καὶ καθιερώθῃ ὡς ἐπίσημος, εἰσαίγεται εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ ἡ διδασκαλία του ἀπαιτεῖ ἀναγκαιῶς τὸ κανονικὸν καὶ τὸ ὁμοίμορρον. Τοιαύτην διαρρῦθμιν ἀναλαμβάνουν οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος γραμματικοί· ἀλλὰ ἡ μέθοδος των, ὅπως συστηματικὴ παίρνει ὡς γνώμονα τῆς κανονικότητος τὴν ἀρχαίαν γραμματικὴν, πλάττει ἀυθαίρετους ἀναλογίας, ἐπανορθώνει καὶ ἐπαναφέρει εἰς τὸν ἀρχαῖον τύπον τὴν λαϊκὴν λέξιν, δὲν σέβεται τὴν νέαν σημασίαν της, καὶ ἐν γένει προτιμᾷ προχειρῶς νὰ ἀντλήσῃ τὸ λεκτικὸν ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τῆς ἀρχαίας, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐρευνήσῃ ἂν κατ' ἀλλήλον τὸ προσφῆρ ἢ νεότερον, χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ ἂν τὴν ἀρμοδίαν ἐκφρασιν δύναται νὰ πλάσῃ εἴτε ἡ παραγωγικὴ τῆς γλώσσης ἰκανότης, εἴτε ἡ πνευματικὴ, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συμβαίνει νὰ ἀποκαλεῖται ζωντανὸν ὑλικὸν καὶ νὰ πλεονάζῃ τὸ ἀπονεκρωμένον ἀρχαῖον. Τοιαύτη βιασμένη ἀφομοίωσις πρὸς τὴν προγονικὴν γλώσσαν, ἂν προχωρήσῃ διὰ πολὺν καιρὸν ἀπολέμητος, κατασκευάζει γραπτὸν λόγον πλαστὸν, μὴ δηλωτικὸν τοῦ ἐνδιαθέτου, ἀνοίγει μέγα χάσμα μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ προφορικοῦ, μεταξύ τῆς ὀλιγαρχίας τῶν λογίων καὶ τοῦ λαοῦ. Τοιαύτη διγλωσσία ἐπικρατεῖ ἐνόσω φαίνεται ὅτι δὲν γίνεται πρόσκομμα εἰς τὰ ὑλικά τῆς κοινωνίας συμφέροντα· ἀλλ' ὅταν ἔλθῃ στιγμή νὰ ἐννοηθῆ ὅτι τὰ συμφέροντα ταῦτα εἶναι ἀχωρίστα ἀπὸ τὰ πνευματικὰ, ὅταν μεσουρανήσῃ τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸ ὅποιον ὅλοι ἔχουν δικαίωμα νὰ μετέχουν, τότε οἱ φιλοπόροδοι αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποβάλουν εἰς ἔλεγχον καὶ νὰ ἀναθεωρήσουν τὸ διαμορφωτικὸν τῆς γλώσσης σύστημα, νὰ τὴν ἐπαναφέρουν εἰς τὰ φυσικὰ της ὄρια καὶ νὰ τῆς ἀποδώσουν τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα.

Τῆς γλώσσης τὴν ἀναμόρφωσιν, εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον, ἐνεργοῦν φιλόκαλοι λογοτέχναι, ἂν εἶναι ἰκανοί, ὅχι μόνον νὰ κατεδαφίσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν, νὰ φέρουν ἀπὸ τὰς ἀκόμη ἀγνὰς πηγὰς ζωντανὰ ρεύματα καὶ καθαρὰ μέσα εἰς τὴν ἀκίνητον νεκροθάλασσαν τῆς συνθηματικῆς γλώσσης· ὅπως τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἔργον τελεσφορήσῃ ἀπαιτεῖται, μὲ τὸν κανονιστικὸν νοῦν νὰ συνεργήσουν πάντοτε τὸ αἶσθημα καὶ ἡ φαιτασία, ὑποτασσόμενα εἰς ἄκραν εὐλάβειαν πρὸς τὴν φύσιν τῆς ζωντανῆς φωνῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὐτοὶ οἱ μεταρρυθμισταί, καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶναι κάτοχοι τῆς γλωσσοπλαστικῆς δυνάμεως τῶν πρώτων ποιητῶν, δὲν ἔχουν πλέον ἀπέναντί των ὡς διαμορφώσιμον ὕλην τὸ ἀμίαντον τῆς λαϊκῆς γλώσσης στοιχεῖον ὅπως τὸ εἶχαν ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν ἄτεχνον ἐργασίαν λογογράφων ἀπέριων, καὶ ἀπὸ τὴν διορθωτικὴν τάσιν τῶν σχολαστικῶν, ἢ γλώσσα μόνον εἰς τὸν γραπτὸν λόγον ἔπαθεν ἀλλοιώσεις καὶ εἰς τὴν ὕλην καὶ εἰς τὴν μορφήν καὶ μέρος αὐτῶν ἐπέρασε εἰς τὴν χρῆσιν ἐκτεταμένον τῆς κοινωνίας κύκλου, κυρίως εἰς τὰ πολι-

τισμένα κέντρα, καὶ τοιοῦτοι γλωσσικοὶ νεωτερισμοὶ μετεδόθησαν διότι ἱκανοποιούσαν ἀμέσους βιωτικὰς ἀνάγκας καὶ εἶχαν τὸ ἐπίσημον κύρος τῆς πολιτείας. Ἀπὸ τοῦτο ἐννοεῖται πόσας δυσκολίας, εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, ἀπήντησεν ἡ καλλιτεχνικὴ τοῦ γραπτοῦ καλλιέργεια, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὸς ὁ προφορικός λόγος ἔπαυσε νὰ εἶναι τι ὁμογενὲς καὶ ὁμοίόμορφον, ἐγένευσεν ἀρχαϊσμούς καὶ ξενισμούς, οἱ ὁποῖοι τὸν παρεμόρφωσαν. Εἰς τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν οἱ λογοτέχναι παντοῦ ὠδηγήθησαν ὄχι ἀπὸ τὴν αὐθαίρετον μέθοδον τῶν διορθωτῶν τῆς γλώσσης, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ γενικὸν γλωσσικὸν αἰσθημα, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔδειξε ποῖα ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα ἀλλότρια στοιχεῖα εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν ἴδιον ὀργανισμόν τῆς ζωντανῆς γλώσσης, καὶ ποῖα εἶναι εὐκόλως ἀφομοιώσιμα. Τὰ πρῶτα δοκίμια καλλιτεχνικῆς πέζογραφίας, συνήθως μεταγλωττίσεις ἀριστουργημάτων τῆς ἀρχαίας ἢ τῆς συγχρόνου ξένης φιλολογίας, φανερόνουν τὴν ἀμυχανίαν πρὸς τὴν ὁποίαν ἀγωνίζεται ὁ συγγραφεὺς, ἀλλὰ ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀτελῆ ἐπενεργούν εἰς τὸν προφορικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος βαθμηδὸν ἀπὸ αὐτὰ ἐξευγενίζεται καὶ πλουτίζεται, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ νέον ἔδαφος εἰς ἱκανωτέρους γλωσσοπλάστας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ γλῶσσα ζυμώνεται μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν μὲ τὴν ἀμοιβαίαν ἀδιάκοπον ἐνέργειαν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν λογίων· τοιαύτη διάπλασις βαθμιαία καὶ ἀψηλάφητος γίνεται ταχύτερα καὶ σκοπιμώτερα ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα ἔθνικα κέντρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ μόνα δύναται νὰ προσέλθῃ ἡ δόκιμος χρῆσις καὶ συνήθεια, λόγος προφορικός καὶ γραπτὸς συνάμα, ὅσον τὸ δυνατόν ὁμογενὲς καὶ ζωντανός, ἄξιός νὰ ὀνομάζεται ἔθνικός· καὶ τόσο περισσότερον θὰ ἀποκτήσῃ αὐτὰ τὰ προσόντα, ὅσον ἀφθονώτερα περιέχει λαϊκὰ στοιχεῖα ἀπέναντι τῶν σχολαστικῶν πλασμάτων.

Τοιαύτη τῆς γλώσσης τροπὴ ἢ ὁποία δὲν ὑπόκειται εἰς ὠρισμένους κανόνας, διότι εἶναι ἡ συλληπτικὴ ἐργασία ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας, θὰ δώσῃ τὸν καλλιτεχνικὸν εἰς τὴν γλῶσσαν τύπον, καὶ ἡ γνησιότης τούτου δοκιμάζεται καὶ ἀναρκίνεται πρὸ πάντων εἰς τὸ Δράμα, καὶ εἰς τὸ Μυθιστόρημα, διότι τὰ καθολικώτερα ταῦτα καὶ περιεκτικώτερα τῶν φιλολογικῶν δημιουργημάτων, δὲν δύναται οὐδὲ ἐρήμερον ζῶν νὰ ζήσουν ἂν τὸ γλωσσικὸν τῶν σύστημα δὲν εἶναι νοητὸν, αἰσθητὸν καὶ συμπαθὲς εἰς τὴν κοινωνίαν.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΟΥΛΛΑΣ

ΑΠ' ΤΑ "ΛΕΥΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ,"

Ο ΠΟΝΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥ

Ὁ πόνος τοῦ κορμιοῦ εἶνε τρανὸς
καὶ τῆς καρδιᾶς ὁ πόνος πειδὸς μεγάλος,
τοῦ νοῦ ὅμως ὁ πόνος εἶνε ἄλλος,
τοῦ νοῦ ὁ πόνος εἶνε κεραυνός.

Ναὶ κεραυνός! καὶ μέσ' στ' ἀνθρωπινὸ
κεφάλι, ποῦ σὰ σύγνεφο τὸν κρύβει,
γκρεμίζει ἕναν κόσμον φωτεινὸ,
καὶ φθείρει τὴ ζωὴν καὶ τὴ συντροφίειν.

Ψηλὰ τ' ἀστέρια σέρονται
δεμένα στὸ σκοτάδι,
καὶ τὰ βουνὰ ὀλιγόφωτες
ὑψώνουν τὲς κορφές.

Στὴ Χτίση χρυσοφτέρωτη
ἀπλώνεται ἡ ἐλπίδα,
κι' ὅλου τοῦ κόσμου ὁ θόρυβος
ξαναγεννιέται ἀργός.

Ζωῆς λαχτάρα κ' ἔρωτας . . .
καὶ στῆς αὐγῆς τὸ γέλοιο
ἄλλοι κοιμοῦνται ἀξέγνωιστοι
κι' ἄλλοι γοργὰ ξυπνοῦν.

Κι' ὁ ἄρρωστος πᾶνήσυχα
στοῦ πόνου τὸ κρεβάτι
ὄλονυχτὶς παράδερνε
δὲν ἀγροικιέται πειό.

Κ' ἡ κόρη ποῦ ξαγρύπνησε
γιὰ τὸν κρυφὸ της πόθο,
κοιμάται ἀλαφροστίθωτη
σὺν τὸ μικρὸ παιδί.

Ἐνας μονάχ' ἀκοίμητος
ὡς τὴν αὐγοῦλα μένει,
ἕνας μονάχ' ἀπειραχτη
τὴν κλινὴν παραιτᾷ.

Δέτε! μὲ μάτια κόκκινα
καὶ πεθαμένου χροῶμα
μοιάζει τὸ φῶς ποῦ τρέμοντας
μπροστά του ξεψυχᾷ.

Ποῖος εἶνε; Μὴ βαρυσόμοιρος
πατέρας πᾶχει μάθει
πῶς σύρθηκεν ἡ κόρη του
στὸ δρόμο τῆς ντροπῆς;

Φοιῖας μὴν εἶνε κ' αἶματα
μπροστά του τρέχουν μαῦρα;
μὴν κλέφτης καὶ μετάνοιωσε
ποῦ ρήμαξ' ἐκκλήσιά;

"Ὅ,τι κι' ἂν εἶνε κλάψετε
τὸν ἄνθρωπο ποῦ μένει
ὡς τὴν αὐγὴ μ' ἀνήσυχα
τὰ μάτια καὶ τὸ νοῦ."

Ὁ πόνος του ὁ ἀθώρητος,
ὁ δράκοντας ὁ πόνος
σφωριάζει σὲ χαλάσματα
τὴν ἔρημν του ζωῆ . . .

Ψηλὰ τ' ἀστέρια χάθηκαν
δεμένα στὸ σκοτάδι,
κι' ὀλόγυρα σκορπίστηκε
τὸ φῶς τ' ἀληθινὸ,

Καὶ μοναχὰ στὸν ἄνθρωπο
ποῦ τέτοιον κρύβει πόνον
δὲ ρίχνει μιὰν ἀχτίδα του
κι' αὐτὸ τὸ θεῖο φῶς.

M. A. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ